

PRIKAZI

Wolf Schäfer (Hrsg)

NEUE SOZIALE BEWEGUNGEN: Konservativer Aufbruch in buntem Gewand
Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt a. M. 1983, 128 str.

Interes za socijalne pokrete je i u nas posljednjih godina porastao. To je vjerojatno uvjetovano ne samo teorijskim interesom ili istraživačkim radoznalostima o socijalnim pokretima u drugim zemljama, već određenim empirijskim faktima u našoj zemlji, a prije svega većim angažmanom mladih za ekološku problematiku, za položaj žene i odnos spolova u društvu i sl.

Knjiga o kojoj je riječ, predstavlja aktualne diskusije upravo o novim socijalnim pokretima: feminističkom pokretu, pokretu bazne demokracije i ekološkom pokretu (uglavnom na primjeru Savezne Republike Njemačke). Knjiga obuhvaća jedanaest priloga, pogovor i predgovor izdavača. Prilozi su rezultat Workshop-a na Max-Planck-Institut für Sozialwissenschaften u München-u 1982. godine. Knjiga sadrži slijedeće priloge: Carl Amery: Njemački konzervativizam i fašistički rov (Graben); Wolf Schäfer: »Ne« za umjetni svijet i mijenjajuće filozofije; Peter Dudek: Nacionalno-romantični populizam kao civilizacijska kritika; Sigrid Meuschel: Za čovječanstvo i narod. Kritika fundamentalnih i nacionalnih aspekata u njemačkom mirovnom pokretu; Isac Balbus: Trougao novih socijalnih pokreta: feminizam, ekologija i bazna demokracija; Seyla Benhabib: Kritika emancipatorskog optimizma; Astrid Osterland: Konzervativne tendencije u ženskom pokretu (I); Lerke Gravenhorst: Konzervativne tendencije u ženskom pokretu (II); Manon-Griesbach: Nasilje i socijalni otpor;

Ulrich Ródel: Zeleni i princip bazne demokracije; Gunter Frankenberg: Teze o strateškoj pravnoj upotrebi socijalnih pokreta; i pogovor Helmutha Dubiela: O novom simboliziranju historijskog napretka.

Prilozi pojedinih autora, sabrani u ovoj knjizi, pokazuju da se o socijalnim pokretima može govoriti s različitim aspektima. Motivi tih diskusija bili su prisutni i kod ovih autora, kao namjera kritičkog sučeljavanja pripadnika »organske inteligencije« i »kritičkih teoretičara«, ali i kao pokušaj tematiziranja »tamne strane« novih socijalnih pokreta, što na primjer i W. Schäfer ističe u predgovoru. On naime, ukazuje i na desne tendencije unutar ovih pokreta, kao i na uzajamno povezivanje dijelova pojedinih politički različitih pozicija u pokretima. Zato se i pita: Što se može očekivati, ako »lijevi na desnici« najednom postanu zeleni, a »desni na ljevici« postanu nacionalistički i obje grupe jedna drugoj pruže ruke?

Novi socijalni pokreti nastaju u vrijeme rasta krize industrijskog društva i krize vrijednosti toga društva, ali i krize u socijalizmu. Dubiel ukazuje u pogovoru na to da nije sasvim dovoljno razlikovanije konzervativnih, liberalnih i socijalističkih pozicija u pokretima, jer (1) sve je teže razlikovati stari od novog konzervativizma i (2) jer se ideje pojedinih pokreta međusobno isprepliću. Ipak, kriza industrijskog društva i novi socijalni pokreti nisu konjunktturnog karaktera, već mnogo trajnijeg. Pokreti ustaju u obranu životnih osnova društva,

ljudskih i građanskih prava i interesa preživljavanja ljudskog roda uopće. Koliko se god može govoriti o pojedinim pokretima ponaosob, toliko se može također govoriti i o njihovim uzajamnim povezivanjima. Tako S. Benhabib ističe da mnogi u tim pokretima vide simbol nade, jer »oni dovode u pitanje instrumentalni princip integracije Zapadnih industrijskih društava u ime postindustrijske, ekspresivne paradigme« (str. 62), odnosno akcentiraju odnos između sebe i drugih u korist postinstrumentalnih svestranih odnosa (Balbus, str. 49). Otuda se ističe da svaki od pojedinih pokreta nosi u sebi elemente drugoga (drugih) i da angažman članova jednog pokreta istovremeno doprinosi ostvarivanju ciljeva drugih pokreta. Međutim, postoje i određene strepnje u pojedinim pokretima da angažman njihovih članova, na nekim pitanjima drugog pokreta (na primjer ekologista na ženskim pitanjima), ne dovede do osipanja članstva u korist drugog

pokreta, ili pak do infiltracije pripadnika drugog pokreta u vlastite redove (ukoliko, recimo, ekologisti ne respektiraju probleme feministačkog dijela vlastitog pokreta). Ono što je za ukupnu strategiju novih pokreta značajno, jest činjenica da niti jedan ne može izvojevati pobjede bez drugih, ali istovremeno nastoje zadržati i očuvati svoje karakteristične crte identiteta. U tom smislu Balbus ističe da će pojedinih pokreti težiti spajanju samo ako spoznaju da su međusobno apsolutno potrebni (str. 51).

Knjiga *Novi socijalni pokreti* sadrži interesantne i polemičke priloge o mjestu i ulozi novih socijalnih pokreta i o njihovom uzajamnom odnosu. Njena aktualnost nije samo u isticanju odnosa društva i socijalnih pokreta, već i u razmatranju onosa pojedinih aspekata njihovih ideologija i društvenih vrijednosti. Onima koje zanima ta tematika možemo preporučiti ovu knjigu.

Ivan Cifrić

Zoran Roca

DEMOGRAFSKO-EKOLOŠKI SLOM

August Cesarec, Zagreb, 1987.

Brzi rast ionako već brojnog stanovništva postaje ne samo ekološki nego i razvojni problem. Ta međuzavisnost problema stanovništva, okoline i razvoja bila je izazov autoru da ovom knjigom interpretira taj dobro poznati »svjetski problem« i da ukaže na pogrešnu uvriježenost stanovništva o demografsko-ekološkom kompleksu kao ključnom faktoru »začaranog kruga siromaštva« u tzv. Trećem svijetu.

»Svijet ima rak, a taj rak je čovjek«, kaže se u predgovoru Drugog

izvještaja Rimskom klubu (Mesarović i Pastel, 1974.). To je, vjerojatno, do sada najsažetije iskazano pesimističko stanovište o razvojnoj budućnosti svijeta. Zasnovano je na uvjerenju da je brzi rast svjetskog stanovništva ključni uzrok problema okoline. Nasuprot tome je mišljenje da »... nema fizičkog ili ekonomskog razloga zbog kojeg ljudska domišljatost i poduzetnost ne bi zauvijek mogli naći odgovore na postavljene probleme«, te da »povećanje broja lju-